

SÈRIES

La sèrie 'Shtisel' de Netflix, curiositats i un polsim de càbala

Lluís Bou

Foto: **Shtisel**

Barcelona. Dijous, 25 de març de 2021. 05:30

Revers

Actualitzat Dijous, 25 de març de 2021. 08:08

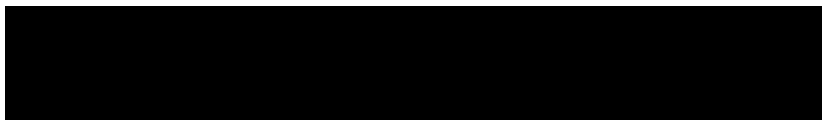
Temps de lectura: 5 minuts

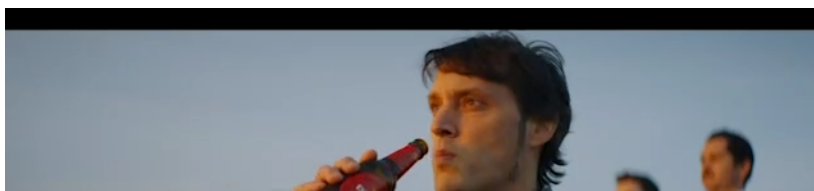
Revers

La sèrie *Shtisel* de Netflix estrena aquest dijous la tercera temporada, i s'ha consolidat l'expectativa que havia creat entre els nombrosos seguidors, fins al punt que ja ha esdevingut una peça de culte.

Advertisement

N

Però què té d'interessant *Shtisel*? D'entrada és una sèrie que no té res a veure amb *Unorthodox*, tot i que també hi apareix en un paper destacat l'actriu **Shira Haas**. Aquesta sèrie americana retratava els ortodoxos novaiorquesos de Satmar, antisionistes radicals, amb posicions rigoroses extremes. A *Shtisel*, de la puixant factoria israeliana de sèries, hi apareixen ortodoxos que viuen a Jerusalem i que mostren un ric ventall de matisos. I en ella els haredim o (més concret) els hassidim, tal com se'ls anomena en hebreu, no són observats com en un documental sinó que apareixen com el teló de fons d'un enfilall d'històries de gran humanitat i un punt d'humor, que atrapen tota mena d'espectador.

Però la clau de la sèrie és precisament aquest teló de fons, **la fascinant cosmogonia jueva** que provoca una reacció de perspectiva amb la nostra realitat cosina germana, com una obra de teatre de Bertolt Brecht. Però sense cap pretensió. I ho fa amb frescor.

Per gaudir millor d'*Shtisel*, i que no es perdin referències culturals, estirem fils:

D'on surten els ortodoxos?

El hassidisme és un moviment recent en la història del judaisme, concretament del segle XVIII. **El fundador del moviment hassídic va ser el rabe i cabalista Israel ben Elièzer, nascut a Tluste el 1734, que llavors era Polònia i ara és Ucraïna.** És per tant un moviment asquenazita, de jueus del centre i Est d'Europa.

Què fa que aquest moviment arrelí? Una convulsió cultural. **El segle XVIII és el de l'entrada d'Europa en la modernitat**, amb crisi de les antigues visions. L'elit intel·lectual jueva es va integrar al nou món i fins i tot el lideraria amb grans personatges, des de Freud a Einstein passant per Marx, i el hassidisme, d'arrel popular i humil, se'n va despenjar. Podeu assaborir la literatura hassídica en català amb els **Contes cabalístics de Nahman de Bratslav (Fragmenta Editorial)**.

Revers

El conflicte entre el jiddisch i l'hebreu

La sèrie mostra el retrocés del jiddisch (el judeoalemany) que parlaven aquestes comunitats del centre i est d'Europa, en favor de l'hebreu, sobretot a Israel, i revela detalls molt interessants des de l'òptica catalana. El bilingüisme no existeix de forma estable, i sempre és transitori, i a Israel -que formalment té com a idiomes oficials l'hebreu i l'àrab- **s'ha optat perquè l'idioma del rei David sigui la llengua comuna**. Això ha anat naturalment en detriment de les llengües de la diàspora, el jiddisch i el ladino, que ja no tenen força davant l'hebreu recuperat. Els idiomes decauen si no tenen un sentit clar.

A la sèrie, els personatges de la residència d'avis parlen en jiddisch, els fills de primera generació parlen amb els pares també en aquest idioma, però els nets immersos en l'hebreu ja el desconeixen totalment. El jiddisch, del qual n'existeixen textos des del segle XIV, és un idioma germànic de la diàspora jueva i a Israel està perdent a poc a poc el seu sentit. Amb el ladino (judeocastellà) encara és pitjor.

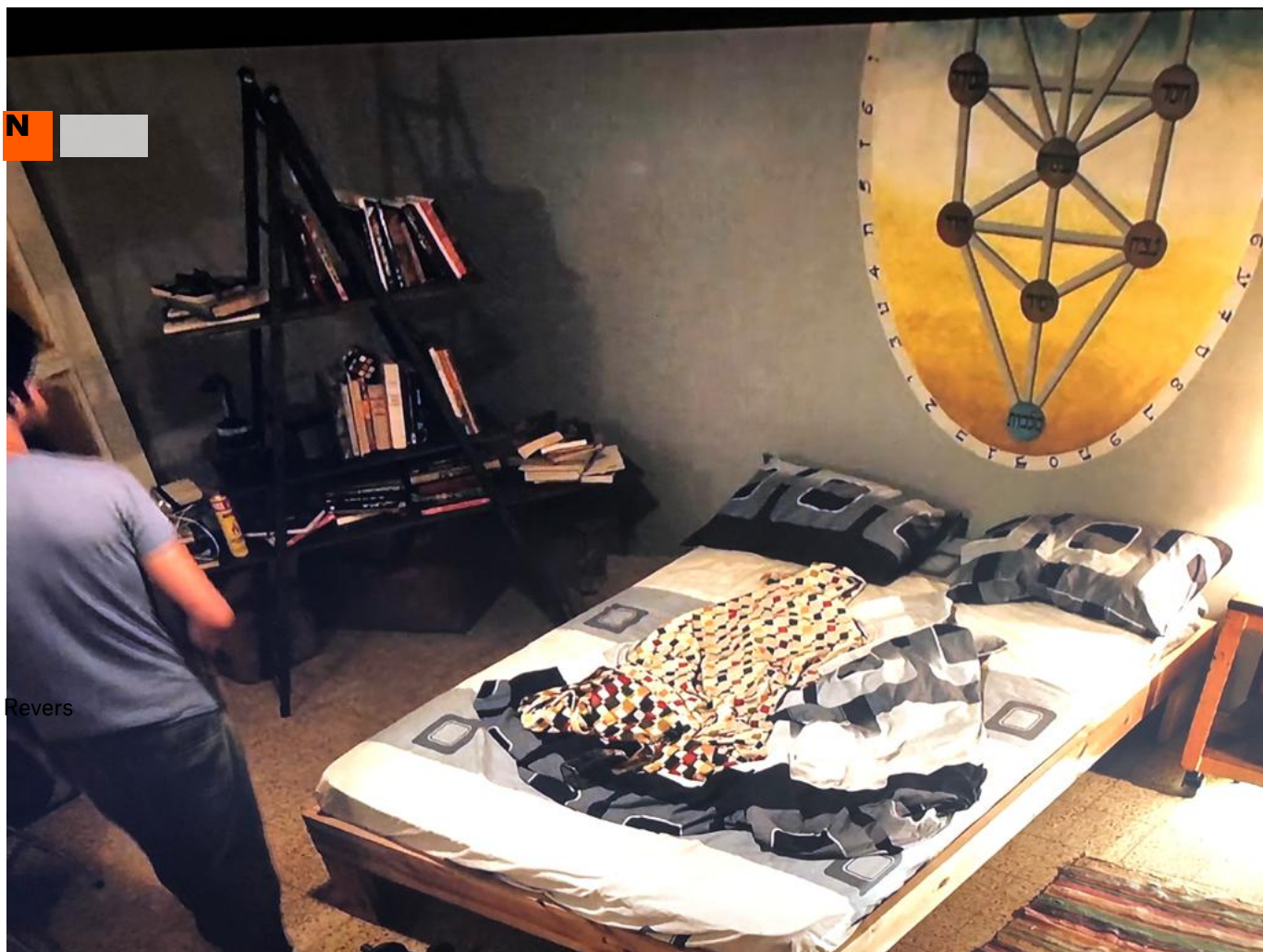
Sempre quedaran però les cançons de la música Klezmer o les sefardites.

No s'ha de confondre el ladino amb la llengua que utilitzaven els jueus catalans medievals, que parlaven català. Mostra d'això és el carrer de la Via Catalana de Roma, a tocar del call de la capital eterna, que es va dir així per l'idioma que parlaven els jueus catalans que s'hi van exiliar el 1492. **En hebreu modern, a Espanya se li diu Sefarat i a la llengua castellana, sefardit, mentre que a Catalunya se li diu Katalunia i al català, katalanit.**

Parlem de càbala

La sèrie fa referències a la càbala, popular entre els ortodoxos, amb les visions esotèriques que té el personatge principal de la sèrie. I no és perquè sí, perquè la càbala, d'origens remots i molt discutits, va començar a introduir-se a Polònia al segle XVI, primer amb el cabalista Moisès Qordovero i després amb Isaac Lúria. Dos dels grans de la càbala dels segles XVI-XVII.

Però, parlant de càbala, la laberíntica mística jueva, cal fer especial menció al precedent que va representar Girona al segle XIII, amb figures com Isaac el Cec, que va introduir el concepte d'Ein Sof (l'infinit diví més enllà de l'univers còsmic), i Nahmànides, Bonastruc ça Porta, que té un carrer a Jerusalem. **Entre Girona i la Provença es va canonitzar el model cabalístic de l'arbre de la vida, que per a alguns va predir el big bang, amb la idea del tzim-tzum.** Aquí podeu veure l'arbre de la vida en la capçalera d'un llibre, en un episodi de la sèrie israeliana *Fauda*.

L'arbre de la vida cabalístic, a la paret del fons, en una escena de la sèrie Fauda

Si us interessa la qüestió, aquí podeu veure una explicació ràpida de què és l'arbre de la vida, per part del catedràtic **Mario Sabán**, des d'una perspectiva psicològica. Sabán va fer la seva tesi doctoral de Psicologia sobre aquesta qüestió a la Universitat Ramon Llull el 2015.

El Árbol de la Vida, por el Doctor en Psicología Mari...

La càbala té tres llibres fonamentals, de difícilíssima comprensió, i això els fa hermètics: **el Sefer Yetsirà, el Sefer Bahir i el Zohar**. El primer, el Sefer Yetsirà (Llibre de la Creació), un tractat cosmològic d'entre el segle II i VI que podeu llegir amb [una magnífica traducció al català de Manuel Forcano](#) (Fragmenta Editorial), amb notes a peu de pàgina aclaridores. És un cant a les 22 lletres de l'hebreu, i a les 10 esferes de l'arbre de la vida (sefirot), amb una enigmàtica força poètica, i amb un aparent codi intern.

Aquí podeu escoltar un fragment del **Sefer Yetsirà en català amb una declamació molt acurada de la cantant Lídia Pujol**.

[Fragmenta] Presentació del Llibre de la Creació (Tr...

N

Si voleu aprofundir més en la càbala, més enllà de la versió d'autoajuda que practica Madonna, podeu seguir **la secció que hi dedica un dels principals diaris israelians**, el [Jerusalem Post](#). Observareu que el nivell filosòfic és elevat, i sempre amb voluntat globalitzadora (ehad dirien en hebreu).

Què passa amb la pintura?

El judaisme en general és iconoclasta, i **observa amb prevenció qualsevol imatge que pugui conduir a la idolatria**. Entre els ortodoxos la pintura és vista com una pràctica frívola i fins a cert punt perillosa, com es veu a la sèrie. Haureu observat que hi ha moltíssims escriptors jueus, també músics, però molt pocs pintors. L'afició del protagonista de la sèrie Shtisel per la pintura és el punt dissonant i el nus de la història, i representa el repte de la singularitat en tota societat.

Shtisel mostra a partir de la cosmogonia jueva **la idea global de la lluita vital per la llibertat i la relació de l'individu amb la societat**. I no li manca ironia.

T'ha fet servei aquest article? Per seguir garantint una informació compromesa, valenta i rigorosa, necessitem el teu suport. La nostra independència també depèn de tu.

Subscriu-te a ElNacional.cat

1 DE NOVEMBRE DE 1348

Primera massacre d'un call jueu a la corona catalanoaragonesa

Marc Pons